

تأثیر نرخ مالیات بر درآمد ارزی گردشگری کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا (رهیافت داده‌های تابلویی پویا)

مجید فشاری^۱، علی اکبر تقی پور^۲، مجتبی ولی بیگی^۳، نیر قمری^۴

تاریخ دریافت: ۹۱/۰۲/۰۱ تاریخ پذیرش: ۹۱/۰۴/۲۷

چکیده

در این مطالعه با استفاده از رهیافت داده‌های تابلویی پویا به تأثیر نرخ مالیات بر درآمد ارزی گردشگری کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا در سال‌های ۲۰۰۹-۱۹۹۵ پرداخته می‌شود. نتایج نشان می‌دهد نرخ مالیات تأثیر منفی بر درآمد ارزی گردشگری داشته و متغیرهای مقدار وقفه‌دار درآمد ارزی گردشگری، درآمد سرانه و رشد درآمد سرانه تأثیر مثبت و معنادار بر درآمد گردشگری دارند.

طبقه‌بندی JEL: C23, L83, O49

واژگان کلیدی: نرخ مالیات، درآمد ارزی گردشگری، رهیافت داده‌های تابلویی پویا

* مدرس دانشگاه آزاد اسلامی، واحد ماکو، گروه مدیریت، ماکو، ایران (نویسنده مسئول)، پست الکترونیکی: feshari@tabrizu.ac.ir

** دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه تبریز، پست الکترونیکی: a.taghipour@tabrizu.ac.ir

*** دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه تبریز
† کارشناس ارشد علوم اقتصادی، پست الکترونیکی: na.ghamari@gmail.com

۱. مقدمه

در سالهای اخیر صنعت گردشگری همواره به عنوان یکی از بخش‌های پیشرو اقتصادی مطرح بوده و پس از بخش ارتباطات و اطلاعات^۱ از لحاظ اهمیت در جایگاه دوم قرار گرفته است. رشد صنعت گردشگری بر درآمد ارزی کشورها، میزان سرمایه‌گذاری و اشتغال مؤثر بوده به طوری که بر اساس گزارش شورای جهانی مسافرت و گردشگری^۲ (۲۰۱۰)، سهم این بخش از تولید ناخالص داخلی، اشتغال و سرمایه‌گذاری به ترتیب ۹/۸، ۸/۶ و ۹/۸ درصد بوده است. با توجه به اهمیت بخش گردشگری در ارتقای رشد اقتصادی کشورهای در حال توسعه و توسعه یافته، در سال‌های اخیر مطالعات تجربی متعددی پیرامون عوامل مؤثر بر تقاضای گردشگری صورت گرفته به طوری که در اغلب این مطالعات تأثیر متغیرهای نرخ واقعی ارز، عادات رفتاری، قیمت‌های نسبی و درآمد سرانه بر تقاضای گردشگری مورد بررسی قرار گرفته است. در این میان آنچه که در حوزه مطالعات گردشگری کمتر مورد توجه واقع شده است ارتباط بین نرخ مالیات به عنوان یکی از ابزارهای مالی دولتی و درآمد ارزی گردشگری می‌باشد. بر اساس ادبیات اقتصاد کلان نرخ مالیات همواره به عنوان یکی از ابزارهای مالی دولتی جهت جذب سرمایه‌گذاری در کشورها مطرح بوده و سیاستگذاران اقتصادی با اعمال سیاستهای مالی مناسب نظیر تعیین نرخ بهینه مالیات سعی در افزایش میزان سرمایه‌گذاری و به ویژه سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی داشته‌اند. استدلال اساسی که اغلب کشورها و به ویژه کشورهای در حال توسعه از نرخ مالیات برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی و ارتقای رشد اقتصادی استفاده می‌کنند این است که نرخ‌های مالیاتی به عنوان ابزاری در جهت جذب فعالیت‌های اقتصادی در فضای رقابتی اقتصاد عمل نموده و می‌تواند منجر به تقویت سایر بخش‌های اقتصادی و به ویژه بخش گردشگری شود. مطالعات تجربی انجام شده در خصوص ارتباط بین نرخ‌های مالیاتی و سرمایه‌گذاری در بخش‌های اقتصادی و به ویژه بخش گردشگری نشان می‌دهد که ارتباط مستقیمی بین نرخ‌های مالیاتی و سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری برقرار می‌باشد. مروری بر سابقه پژوهش در کشورهای در حال توسعه و به ویژه در داخل کشور بیانگر این است که مطالعه مستقیمی پیرامون بررسی تأثیر نرخ مالیات بر درآمد ارزی بخش گردشگری صورت نگرفته است. لذا به منظور پر کردن خلأ مطالعاتی، در این مقاله سعی

^۱ Telecommunication and Information

^۲ World Tourism Travel Council (WTTC)

می‌شود با استفاده از رهیافت داده‌های تابلویی پویا به بررسی تأثیر نرخ مالیات بر درآمد ارزی گردشگری در کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا^۳ طی سال‌های ۱۹۹۵-۲۰۰۹ پرداخته شود. انجام این مطالعه از این حیث دارای اهمیت است که بررسی ارتباط بین نرخ مالیات و درآمد ارزی گردشگری، می‌تواند سیاست‌گذاران و کارشناسان اقتصادی را در اعمال سیاست‌های مالیاتی مناسب در ارتقای سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری یاری رساند. بر اساس هدف مقاله، این مطالعه به صورت زیر سازماندهی شده است:

در بخش دوم به چارچوب نظری تحقیق اشاره شده و در قسمت سوم به مروری بر مطالعات تجربی تحقیق پرداخته می‌شود. در بخش چهارم به معرفی رهیافت داده‌های تابلویی پویا پرداخته شده و در قسمت پنجم مدل تحقیق و پایگاه داده‌های آماری ارائه می‌شوند. نتایج تخمین مدل و تحلیل یافته‌های تحقیق و همچنین نتیجه‌گیری و ارائه توصیه‌های سیاستی مقاله بخش پایانی این مطالعه را در بر می‌گیرد.

۲. چارچوب نظری تحقیق

در این بخش به بررسی عوامل مؤثر بر درآمد ارزی گردشگری با تأکید بر تأثیر نرخ مالیات پرداخته می‌شود.

استدلال نظری در خصوص ارتباط بین نرخ مالیات و سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری به مدل ارائه شده توسط زودرو و میسزوکي^۴ (۱۹۸۶) بر می‌گردد. بر اساس این مدل و در صورتی که موجودی سرمایه، دارای قابلیت تحرک بوده و نیروی کار بین کشورها انتقال نیابد، کشورها در جذب موجودی سرمایه، بیشتر از طریق وضع مالیات، کمتر از میزان بهینه رقابت می‌کنند. دلیل برقراری مالیات کمتر از میزان بهینه بر موجودی سرمایه این است که افزایش مالیات بر موجودی سرمایه منجر به افزایش هزینه‌ها گردیده و به خروج سرمایه به سایر کشورهای با مالیات کمتر کمک می‌کند. بوکوورتسکی و ویلسون^۵ (۱۹۹۱) مدل فوق را تحت شرایط رقابت نامتقارن بین کشورهای کوچک و بزرگ مورد بررسی قرار داده و نتیجه می‌گیرند که کشورهای بزرگ توانایی وضع مالیات بیشتری بر موجودی سرمایه نسبت به کشورهای کوچک دارند. زیرا پایه مالیاتی در کشورهای بزرگ دارای حساسیت کمتری نسبت به تغییرات نرخ مالیات می‌باشد. در مدل-

۱. فهرست کشورهای مورد مطالعه در این مقاله در پیوست ارائه شده است.

۴. Zodrow and Mieszkowski

۵. Bucovetsky and Wilson

های پیچیده دیگری که توسط کین^۶ (۲۰۰۲) مطرح شده است، هدف گذاری نرخ مالیات و وضع مالیات بهینه منجر به کاهش هزینه‌های تولیدی شده و از این طریق به افزایش سرمایه‌گذاری در بخش‌های اقتصادی کمک می‌کند. فرض اصلی در تمامی مدل‌های رقابتی مالیات^۷ این است که تقاضا برای موجودی سرمایه ارتباط معکوس با هزینه سرمایه داشته و با وضع مالیات بیشتر بر موجودی سرمایه، هزینه استفاده از موجودی سرمایه کاهش می‌یابد. فرض مربوط به وجود رابطه معکوس بین سرمایه‌گذاری و هزینه سرمایه به نظریه سرمایه‌گذاری نئوکلاسیک جورگنسون^۸ بر می‌گردد. در این نظریه سرمایه‌گذاری به عنوان تابعی از قیمت نسبی سرمایه فرض شده و تابع سرمایه‌گذاری به‌طور مثبت با تولید جاری و به صورت معکوس با هزینه اجاره سرمایه مرتبط است (وان پاریس و جیمز^۹، ۲۰۱۰: ۱۰-۱۲).

علاوه بر تأثیر نرخ مالیات بر درآمد ارزی گردشگری، متغیر درآمد سرانه نیز بر تقاضای گردشگری مؤثر می‌باشد. بر اساس تئوری‌های اقتصادی در صورتی که گردشگری به عنوان کالای نرمال در نظر گرفته شود، انتظار بر این است افزایش درآمد سرانه منجر به افزایش تقاضا برای گردشگری شود. بنابراین افزایش درآمد سرانه می‌تواند از طریق انتقال منحنی تقاضا به سمت راست و بالا به افزایش تقاضای گردشگری به کشور مقصد در بلندمدت منجر شود. از دیگر متغیرهای مؤثر بر درآمد ارزی گردشگری شاخص هزینه زندگی^{۱۰} است. در اغلب مطالعات تجربی، نظیر مارتین و وایت^{۱۱} (۱۹۸۷) حبیبی و همکاران^{۱۲} (۲۰۰۸) و گورموش و گوچر^{۱۳} (۲۰۱۰) از شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی و یا از متغیر نرخ واقعی ارز^{۱۴} به عنوان متغیر جایگزین مناسب برای هزینه‌های زندگی در کشور مقصد استفاده شده است. در مورد تأثیرگذاری نرخ واقعی ارز بر درآمد ارزی گردشگری می‌توان بیان کرد که با افزایش نرخ واقعی ارز (تنزل ارزش پول داخلی) هزینه مسافرت به کشور مقصد کاهش یافته و تمایل مردم به مسافرت به کشور مقصد افزایش می‌یابد. بنابراین نرخ واقعی ارز دارای تأثیرگذاری مثبتی بر تقاضای گردشگری بوده و در اغلب مطالعات تجربی نیز از این متغیر به عنوان متغیر مناسب برای شاخص هزینه زندگی در

6. Keen
7. Tax Competition Model
8. Jorgenson
9. Van Parys and James
10. Cost of Living
11. Martin & Witt
12. Habibi et al
13. Gormus and Gocer
14. Real Exchange Rate

کشور مقصد استفاده می‌شود. همچنین، متغیر قیمت کالاهای جانشین که به صورت نسبت میانگین وزنی هزینه زندگی در کشورهای جانشین کشور مقصد به هزینه‌های زندگی کشور مقصد تعریف می‌شود، می‌تواند یکی از متغیرهای مؤثر بر تقاضای گردشگری خارجی باشد. بر اساس مباحث نظری انتظار بر این است که با افزایش قیمت کالاهای جانشین، تقاضای گردشگری خارجی برای کشور مقصد افزایش یابد. زیرا به طور نسبی هزینه‌های زندگی در کشورهای جانشین مقصد افزایش یافته است و این امر منجر به افزایش تقاضای گردشگری برای کشور مقصد می‌شود. از دیگر متغیرهای مؤثر بر تقاضای گردشگری، انتظارات و عادات رفتاری^{۱۵} است که معمولاً به صورت مقدار وقفه‌دار متغیر وابسته (تقاضای گردشگری) وارد مدل تقاضا می‌شود. دلیل ملحوظ نمودن متغیر انتظارات و عادت در تابع تقاضای گردشگری این است که با سفر و عزیمت گردشگران به کشور مقصد و اظهار لذت و مطلوبیت از سفر به کشور مورد نظر، تمایل پیدا می‌کنند که دوباره برای گردش و سفر به آن کشور مسافرت کنند. زیرا سفر دوباره به کشوری که قبلاً به آنجا سفر شده است، در مقایسه با کشور خارجی دیگری که به آنجا سفر نشده است، ریسک کمتری داشته و جذاب‌تر است. علاوه بر این، استدلال نظری دیگری که وارد نمودن مقدار وقفه‌دار متغیر وابسته (عادات رفتاری) را در مدل تقاضای گردشگری توجیه می‌کند، محدودیت طرف عرضه گردشگری می‌باشد که این قید یا محدودیت به دلیل وجود محدودیت در امکانات هتل‌ها و ظرفیت انتقال مسافر می‌باشد. در اغلب مطالعات تجربی صورت گرفته در زمینه تخمین تابع تقاضای گردشگری نظیر مطالعات نوردسترم^{۱۶} لیم^{۱۷} (۲۰۰۳)، سانگ و وایت^{۱۸} (۲۰۰۳) و گورموش و گوچر (۲۰۱۰) از مقدار وقفه‌دار متغیر وابسته به عنوان انتظارات و عادات رفتاری استفاده شده است.

با توجه به مطالب ارائه شده در بخش چارچوب نظری تحقیق می‌توان بیان کرد که علاوه بر نرخ مالیات، متغیرهای دیگری نظیر درآمد سرانه، نرخ واقعی ارز و عادات و انتظارات رفتاری بر تقاضای گردشگری مؤثر می‌باشند که لازم است در تبیین مدل تجربی تحقیق مورد توجه قرار گیرد. از این رو در این پژوهش و در بخش معرفی مدل تحقیق تأثیر نرخ مالیات به همراه تأثیرگذاری متغیرهای درآمد سرانه، نرخ واقعی ارز و عادات و انتظارات رفتاری بر درآمد ارزی گردشگری به عنوان متغیر جایگزین تقاضای گردشگری

¹⁵. Expectation & Habits

¹⁶. Nordstrom

¹⁷. Lim

¹⁸. Song & Witt

مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۳. مروری بر مطالعات تجربی

در زمینه بررسی عوامل مؤثر بر تقاضای گردشگری مطالعات تجربی متعددی در خارج و داخل کشور صورت گرفته که در این مطالعات تأثیر متغیرهای نرخ واقعی ارز، قیمت‌های نسبی، عادات و انتظارات رفتاری و درآمد سرانه بر تعداد گردشگران وارد شده و یا درآمد ارزی گردشگری بررسی شده است. مطالعات کولندران و ویلسون^{۱۹} (۲۰۰۰)، سانگ و وایت (۲۰۰۳)، الیات و ایناو^{۲۰} (۲۰۰۴)، فاکدیوش و کیم (۲۰۰۷)، حبیبی و همکاران (۲۰۰۸) و گورموش و گوچر (۲۰۱۰) از مهمترین مطالعات انجام شده در زمینه بررسی عوامل مؤثر بر تقاضای خارجی گردشگری محسوب می‌شوند. در این مطالعات از روش‌های مختلف اقتصادسنجی در داده‌های سری زمانی و داده‌های تابلویی برای تبیین مهمترین عوامل مؤثر بر تقاضای گردشگری استفاده شده و نتایج متفاوتی حاصل شده است. مروری بر سابقه پژوهش در داخل بیانگر این است که مطالعه مستقیمی پیرامون بررسی تأثیر نرخ مالیات بر درآمد ارزی گردشگری در کشورهای منطقه مناجام نشده است. در جدول زیر به مهمترین مطالعات مشابه انجام شده خارجی و داخلی پرداخته می‌شود:

جدول ۱: مطالعات انجام شده پیرامون عوامل مؤثر بر تقاضای گردشگری با تأکید بر نرخ مالیات

نام محقق یا محققین	قلمرو مکانی و دوره زمانی مورد مطالعه	تکنیک و روش مورد استفاده در پژوهش	نتیجه‌گیری مطالعه
گوروچوم و میلنر (۲۰۰۵)	کشورهای در حال توسعه سال ۲۰۰۴	مدل تعادل عمومی محاسبه پذیر	تأثیر مثبت و معنی دار کاهش مالیات غیر مستقیم بر درآمد ارزی گردشگری
سوسا (۲۰۰۶)	۱۵ کشور حوزه کارائیب طی سالهای ۱۹۸۵-۲۰۰۵	روش‌های محاسبه نرخ نهایی مالیات مؤثر و متوسط نرخ مالیات‌های مؤثر	صفر یا منفی بودن نرخ نهایی مالیات مؤثر برای بخش گردشگری در کشورهای حوزه کارائیب
نسار (۲۰۰۸)	۱۵ کشور حوزه کارائیب طی	نرخ متوسط مالیات	کاهش یافتن نرخ متوسط

¹⁹. Kulendran and Wilson

²⁰. Eliat and Einav

مالیات مؤثر در بخش گردشگری	مؤثر	سالهای ۱۹۸۵-۲۰۰۵	
تأثیر منفی و معنی دار نرخ مالیات بر تقاضای گردشگری	رهیافت داده‌های تابلویی	کشورهای عضو اتحادیه پولی حوزه کارائیب شرقی طی سالهای ۱۹۸۵-۱۹۹۳	بین (۱۹۹۵)
تأثیر منفی و معنی دار نرخ مالیات بر تقاضای گردشگری	رهیافت داده‌های تابلویی	کشورهای عضو اتحادیه پولی حوزه کارائیب شرقی طی سالهای ۲۰۰۶-۱۹۹۰	چای و گویال (۲۰۰۸)
تأثیر منفی و معنی دار نرخ مالیات بر درآمد ارزی گردشگری	مدل تعادل عمومی قابل محاسبه	اسپانیا سال ۲۰۰۸	گاگو و همکاران (۲۰۰۹)
تأثیر متفاوت انگیزه‌های مالیاتی بر جذب سرمایه- گذاری خارجی در بخش گردشگری	رهیافت داده‌های تابلویی	کشورهای منتخب حوزه کارائیب طی سالهای ۲۰۰۷-۱۹۹۹	وان پاریس و جیمز (۲۰۱۰)
تأثیرگذاری منفی و معنی دار مالیات بر ارزش افزوده بر تقاضای گردشگری	روش هم‌انباشتگی جوهانسن- جوسیلیوس	کشور کرواسی طی سالهای ۲۰۰۷-۱۹۸۰	دومبروسکی و هودزیک (۲۰۱۰)
اهمیت بیشتر متغیرهای مجازی دوران جنگ و انقلاب بر تقاضای گردشگری ایران	حداقل مربعات معمولی	ایران طی سالهای ۱۳۷۸-۱۳۵۲	موسایی (۱۳۸۳)
تأثیر مثبت درآمد سرانه و تأثیرگذاری منفی و معنی دار قیمت نسبی بین کشورهای مبدأ و مقصد بر تقاضای گردشگری	رهیافت داده‌های تابلویی	کشورهای با بیشترین تعداد گردشگر وارد شده به ایران طی سالهای ۱۳۸۰-۱۳۵۰	حبیبی و همکاران (۱۳۸۴)
برقراری علیت دو طرفه بین تجارت و تقاضای توریسم	آزمون علیت تودا و یاماماتو	ایران ا طی سالهای ۱۳۸۰-۱۳۳۸	خوارزمی (۱۳۸۴)
تأثیر مثبت و معنی دار درآمد سرانه و عادات رفتاری بر تقاضای گردشگران خارجی به ایران	رهیافت پارامتر متغیر در طول زمان	سه کشور هند، پاکستان و ترکیه طی سالهای ۱۳۸۵-۱۳۵۳	محمدزاده و همکاران (۱۳۸۹)

در جمع‌بندی مطالعات انجام شده می‌توان بیان کرد که در اغلب مطالعات به بررسی عوامل مؤثر بر درآمد ارزی گردشگری پرداخته شده و نحوه تأثیرگذاری نرخ مالیات بر درآمد ارزی گردشگری در کشورهای در حال توسعه و به ویژه کشورهای منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا مورد بررسی قرار نگرفته است. لذا وجه تمایز این مطالعه نسبت به مطالعات پیشین و به ویژه مطالعات داخلی استفاده از رهیافت داده‌های تابلویی پویا برای بررسی تأثیر نرخ مالیات بر درآمد ارزی گردشگری در گروه کشورهای منطقه منا می‌باشد.

۴. روش تحقیق

بر اساس مبانی نظری موضوع و پیشینه مطالعات تجربی، نظیر مطالعه گاگو و همکاران (۲۰۰۹) و وان پاریس و جیمز (۲۰۱۰) و گورموش و گوچر (۲۰۱۰) مدل مورد استفاده برای بررسی تأثیر نرخ مالیات بر درآمد ارزی گردشگری کشورهای منطقه منا به صورت زیر تصریح شده است:

$$LTR_{it} = \gamma_i + S_1 LTR_{it-1} + S_2 TAX_{it} + S_3 LGDPP_{it} + S_4 LRER_{it} + \epsilon_{it} \quad (۴)$$

در رابطه فوق، LTR_{it} معرف لگاریتم درآمد ارزی گردشگری^۱، TAX_{it} ، نرخ مالیات^۲، $LGDPP_{it}$ ، لگاریتم درآمد سرانه و $LRER_{it}$ لگاریتم نرخ واقعی ارز می‌باشد که به صورت حاصلضرب نرخ ارز اسمی (ارزش دلار بر حسب واحد پول داخلی کشورهای منطقه منا) در نسبت شاخص قیمت کالاهای مصرفی کشورهای منطقه منا (CPI_{it}) به شاخص قیمتی مصرف کننده کشور آمریکا (CPI_{US}) تعریف می‌شود. بنابراین فرمول محاسباتی نرخ واقعی ارز به صورت زیر می‌باشد:

$$RER_{it} = NER_{it} * \frac{CPI_{it}}{CPI_{US,t}} \quad (۵)$$

در مدل (۴)، مقدار وقفه‌دار لگاریتم درآمد ارزی گردشگری به عنوان اثرات پویای

۱. در مطالعات مختلفی نظیر مطالعات وان پاریس و جیمز (۲۰۱۰) و گورموش و گوچر (۲۰۱۰) از متغیر درآمد ارزی گردشگری به عنوان متغیر جایگزین تقاضای گردشگری استفاده نموده‌اند.
 ۲. با توجه به اینکه نرخ مالیات بین صفر و یک می‌باشد، لذا از این متغیر به صورت لگاریتمی در مدل استفاده نشده است.

درآمد ارزی گردشگری در دوره قبل بر درآمد ارزی سال جاری در نظر گرفته شده است. در مورد علامت‌های انتظاری ضرایب مدل فوق می‌توان بیان کرد که با افزایش درآمد سرانه انتظار بر این است درآمد ارزی گردشگری در کشورهای منطقه منافع افزایش یابد. علاوه بر این با افزایش نرخ مالیات انتظار بر این است درآمد ارزی گردشگری کاهش یابد. زیرا درآمدهای مالیاتی و درآمد ارزی گردشگری می‌توانند مکمل یکدیگر بوده و با بهبود درآمدهای مالیاتی دولت، درآمد ارزی گردشگری کاهش یابد. متغیر نرخ واقعی ارز نیز دارای تأثیر انتظاری مثبت بر درآمد ارزی گردشگری می‌باشد. به بیان دیگر با افزایش نرخ واقعی ارز، هزینه سفر به کشورهای مقصد کاهش یافته و لذا تقاضای گردشگری افزایش می‌یابد. دوره زمانی مورد مطالعه برای بررسی تأثیر نرخ مالیات بر درآمد ارزی گردشگری محدود به سال‌های ۲۰۰۹-۱۹۹۵ بوده و آمار و اطلاعات مربوط به تمامی متغیرهای مدل از لوح فشرده شاخص‌های توسعه بانک جهانی (۲۰۱۱) استخراج شده است.

۵. برآورد مدل و تحلیل یافته‌های تحقیق

در این مطالعه به منظور بررسی نرخ مالیات بر درآمد ارزی گردشگری از رهیافت داده‌های تابلویی پویا استفاده شده است. دلیل استفاده از رهیافت داده‌های تابلویی پویا در نظر گرفتن پویایی متغیر وابسته (درآمد ارزی گردشگری) و دوره زمانی اندک این مطالعه می‌باشد. نتایج برآورد مدل تحقیق در جدول (۲) ارائه شده است. نتایج این جدول نشان می‌دهد که مقدار وقفه‌دار درآمد ارزی گردشگری دارای تأثیرگذاری مثبت و معنی‌دار بر درآمد ارزی گردشگری در سال جاری می‌باشد. به عبارت دیگر با افزایش درآمد ارزی گردشگری در دوره قبل، میزان درآمد ارزی گردشگری در دوره جاری به میزان $0/22$ درصد افزایش می‌یابد که بیانگر تأثیر مثبت اثرات پویای درآمد ارزی گردشگری بر درآمد سال جاری است. کشش لگاریتم درآمد ارزی نسبت به نرخ واقعی ارز برابر با $0/75$ درصد بوده که نشان می‌دهد با افزایش یک درصدی نرخ واقعی ارز (تنزل ارزش پول داخلی) درآمد ارزی گردشگری کشورهای مقصد (منطقه منا) در حدود $0/75$ درصد افزایش می‌یابد. زیرا با کاهش تنزل ارزش پول ملی، هزینه سفر و عزیمت به این کشورها کاهش یافته و در نتیجه آن، تقاضای خارجی گردشگری به این گروه از کشورها افزایش می‌یابد. نرخ مالیات دارای تأثیرگذاری منفی و معنی‌دار بر درآمد ارزی گردشگری در کشورهای منطقه منا می‌باشد. به بیان دیگر با افزایش نرخ مالیات میزان درآمد ارزی گردشگری کاهش می‌یابد. ضریب نرخ

مالیات در مدل برابر با ۰/۰۰۴- می‌باشد. دلیل تأثیر منفی نرخ مالیات بر درآمد ارزی گردشگری این است که با بهبود درآمدهای مالیاتی، وابستگی ارزی به درآمدهای گردشگری کاهش یافته و از اینرو می‌توان انتظار داشت که افزایش درآمدهای مالیاتی به کاهش درآمدهای ارزی گردشگری منجر شود. متغیر درآمد سرانه دارای تأثیر مثبت و معنی‌دار بر درآمدهای ارزی گردشگری بوده به طوری که با افزایش یک درصد در درآمد سرانه در کشورهای منطقه منا، درآمدهای ارزی گردشگری به میزان ۲/۵۷ درصد افزایش می‌یابد. بنابراین می‌توان بیان کرد که با ارتقای سطح تولید و افزایش درآمد سرانه در این کشورها، درآمد ارزی گردشگری افزایش یابد. مقدار آماره آزمون سارگان نیز برابر با ۸/۹۱ بوده که نشان می‌دهد فرضیه صفر مبنی بر معتبر بودن متغیرهای ابزاری تعریف شده در مدل رد نشده و لذا متغیر ابزاری تعریف شده (مقدار وقفه دوم متغیر درآمد ارزی گردشگری) متغیر مناسبی برای برآورد مدل می‌باشد.

جدول ۲: نتایج تخمین مدل به روش گشتاور تعمیم یافته (GMM)

متغیر وابسته وقفه‌دار و متغیرهای توضیحی	ضریب	مقدار آماره Z	ارزش احتمال (PV)
<i>LTR</i> (-1)	۰/۲۲	۲۷/۳۸	۰/۰۰۰
<i>TAX</i>	-۰/۰۰۴	-۲/۴۶	۰/۰۱۴
<i>LRER</i>	۰/۷۵	۱/۷۵	۰/۰۷۹
<i>LGDPP</i>	۲/۵۷	۵/۱۱	۰/۰۰۰
C	-۸/۰۳	-۳/۹۴	۰/۰۰۰
مقدار آماره آزمون Sargan) (t^2)	۸/۹۱	-----	-----
درجه آزادی	۱۴	-----	-----
مقدار ارزش احتمال آماره آزمون Sargan	۰/۸۳	-----	-----
تعداد مشاهدات	۹۴	-----	-----

مأخذ: یافته‌های تحقیق

در ادامه مرتبه خودرگرسیون جملات اختلال نیز بر اساس آماره آرلانو و باند مورد

آزمون قرار گرفته است. زیرا روش تفاضل‌گیری مرتبه اول برای حذف اثرات ثابت در صورتی روش مناسبی است که مرتبه خود همبستگی جملات اختلال از مرتبه دو نباشد. نتایج بررسی مرتبه خود همبستگی بین جملات اختلال تفاضل‌گیری شده در جدول زیر نشان داده شده است:

جدول ۳: نتایج آزمون آرلانو و باند برای تعیین مرتبه خودهمبستگی جملات اختلال

مرتبه خود همبستگی	مقدار آماره آزمون Z	ارزش احتمال
۱	-۱/۲۸	۰/۰۸۵
۲	-۱/۱۰	۰/۲۷

مأخذ: یافته‌های تحقیق

با توجه به نتایج جدول فوق می‌توان بیان کرد که مرتبه خود همبستگی بین جملات اختلال از مرتبه یک بوده و بنابراین روش آرلانو و باند روش مناسبی برای حذف اثرات ثابت مدل می‌باشد. به بیان دیگر مرتبه خودهمبستگی در تفاضل مرتبه اول جملات اختلال از مرتبه یک بوده و لذا مدل برآورد شده با تفاضل وقفه‌دار مرتبه اول روش مناسبی برای تخمین مدل بوده و دارای تورش تصریح مدل نمی‌باشد.

۶. نتیجه‌گیری و توصیه‌های سیاستی

هدف اصلی این مطالعه بررسی تأثیر نرخ مالیات بر درآمد ارزی گردشگری در کشورهای منطقه منا طی سال‌های ۲۰۰۹-۱۹۹۵ می‌باشد. برای این منظور از رهیافت داده‌های تابلویی پویا برای تخمین مدل برای گروه کشورهای مورد بررسی استفاده شده است. نتایج برآورد مدل دلالت بر این دارد که مقدار وقفه‌دار درآمد ارزی گردشگری دارای تأثیرگذاری مثبت و معنی‌دار بر درآمد ارزی گردشگری در سال جاری می‌باشد. متغیر نرخ مالیات تأثیر منفی و معنی‌دار بر درآمد ارزی گردشگری داشته و منجر به کاهش درآمد بخش گردشگری در کشورهای منطقه منا شده است. لذا می‌توان بیان کرد که بهبود درآمدهای مالیاتی می‌تواند زمینه کاهش وابستگی به درآمدهای ارزی گردشگری را فراهم نماید. متغیرهای درآمد سرانه و نرخ واقعی ارز تأثیر مثبت و معنی‌دار بر درآمد بخش گردشگری داشته و افزایش سطح تولید می‌تواند منجر به افزایش تقاضا و به ویژه تقاضای گردشگری شده و از این طریق، درآمد این صنعت را افزایش دهد. علاوه بر این افزایش نرخ واقعی ارز می‌تواند در

این گروه از کشورها زمینه ورود گردشگران و در نتیجه آن افزایش درآمد ارزی گردشگری را به همراه داشته باشد. نتایج به دست آمده در این مطالعه با مبانی نظری و مطالعات تجربی تحقیق نظیر مطالعات گاگو و همکاران (۲۰۰۹) و پاریس و جیمز (۲۰۱۰) سازگار می‌باشد. با توجه به نتایج به دست آمده در این مطالعه، مهمترین توصیه سیاستی این مطالعه آن است که سیاستگذاران و کارشناسان اقتصادی با اعمال سیاست‌های مالی مناسب نظیر کاهش نرخ مالیاتی و اعطای مشوق‌های مالیاتی، زمینه افزایش درآمدهای مالیاتی را فراهم نمایند. زیرا افزایش درآمدهای مالیاتی می‌تواند منجر به کاهش وابستگی به درآمدهای ارزی بخش گردشگری شود. علاوه بر این افزایش سطح تولید و ارتقای ظرفیت و توان تولیدی و به تبع آن افزایش درآمد سرانه می‌تواند میزان تقاضا را برای صنعت گردشگری را افزایش داده و زمینه ساز افزایش درآمدهای ارزی گردشگری شود.

منابع:

- Bain, L. (1995). Tax concessions and their impact on the revenue base of the ecbb territories. Background paper for the Eastern Caribbean Central Bank. Basseterre, St. Kitts.
- Bucovetsky, S. (1991). Asymmetric tax competition. *Journal of Urban Economic*, 30: 167-81.
- Chai, J. & R. Goyal. (2008). Tax concessions and foreign direct investment in the eastern caribbean currency union. *IMF Working Paper* 08/257.
- Dombrovski, R. & Hodzic, S. (2010). Impact of value added tax on tourism. EABR & ETLIC Conference Proceedings: 701-708.
- Eilat, Y. & Einav, L. (2004). Determinants of international tourism: A three-dimensional panel data analysis. *Applied Economics*, 36: 1315-1327.
- Gago, A. Labandeira, X. Picos, F. Rodríguez, M. (2009). Specific and General Taxation of Tourism Activities. Evidence from Spain. *Journal of Tourism Management*, 30(3): 381-392.
- Gooroochurn, N. & Milner, C. (2005). Assessing indirect tax reform in a tourism-dependent developing country. *Journal of World Development*, 33(7): 1183-1200.
- Gormus, S. and Gocer, I. (2010). The socio-economic determinant of tourism demand in turkey: a panel data approach. *International Research Journal of Finance and Economics*, 55: 88-99.
- Habibi, F. & Abbasi nejad, H. (2005). The estimation of international tourism demand in iranian economy by using of panel data approach. *Quarterly Journal of Economic Studies*, 70:91-115. (In Persian).
- Habibi, F. Abdul Khalid, R. Chin L. (2008). United Kingdom and United States tourism demand for Malaysia: a co-integration analysis, mpra (20).
- Keen, M. (2002). Preferential regimes can make tax competition less harmful national. *Tax Journal*, 54(2): 757-62.
- Kharazmi, A. (2005). The causal relationship between trade and international tourism in iran (1959-2001). *Quarterly Journal of Trade Studies*, 37:91-108. (In

Persian).

- Kulendran, N & Wilson, K. (2000). Is there a Relationship between International Trade and International Travel? *Applied Economics*, 32:1001-1009.
- Leitao, N.C. & Shahbaz, M. (2010). Migration and tourist flows. esgts, polytechnic institute of Santarem and cefage- university of évora. Working Paper: 1-25.
- Lim, C. (2003). Review of international tourism demand models. *Annals of Tourism Research*, 24: 835-489.
- Martin, C.A. and S.F. Witt. (1987). International tourism demand models: inclusion of the marketing variables. *Journal of Tourism Management*, 8: 33-40.
- Mohammadzadeh, P. Behbudi, D. Mamipour, S. Feshari, M. (2010). Estimation of international tourism demand for iran by using typ approach. *Quarterly Journal of Quantitative Economic*, 7(2): 149-171. (In Persian).
- Mosaei, M. (2004). The estimation of tourism functions in iran. *Quarterly Journal of Trade Studies*, 32: 225-244. (In Persian).
- Nassar, K. (2008). Corporate income tax competition in the caribbean. IMF Working Paper 08/77.
- Nordstom, J. (2005). Dynamic and stochastic structures in tourism demand modeling. *Journal of Empirical Economics*, (30):.379-392.
- Phakdisoth, L., & Kim, D. (2007). The Determinants of inbound tourism in laos. *ASEAN economic bulletin*, 24 (2): 225- 237.
- Song, H. & S.F. Witt. (2003). Tourism forecasting: the general to specific approach. *Journal of Travel Research*, 42: 65-74.
- Sosa, S. (2006). Tax incentives and investment in the eastern caribbean. IMF Working Paper 06/23.
- Van Parys, S. & James, S. (2010). The effectiveness of tax incentives in attracting FDI: evidence from the tourism sector in the Caribbean. Department of Economics, Ghent University, Tweekerkenstraat. Working Paper: 1-32.
- Wilson, J. D. (1991). Tax competition with interregional differences in factor endowments. *Regional Science and Urban Economics*, 21: 423-452.
- World Development Indicators. (2011). www.worldbank.org.
- World Tourism Travel Council. (2010). WTTC Report.
- Zodrow, G. R. & Mieszkowski. P. (1986). Pigou, Tiebout, Property Taxation, and the under provision of Local Public Goods." *Journal of Urban Economics*, 19: 356-370.